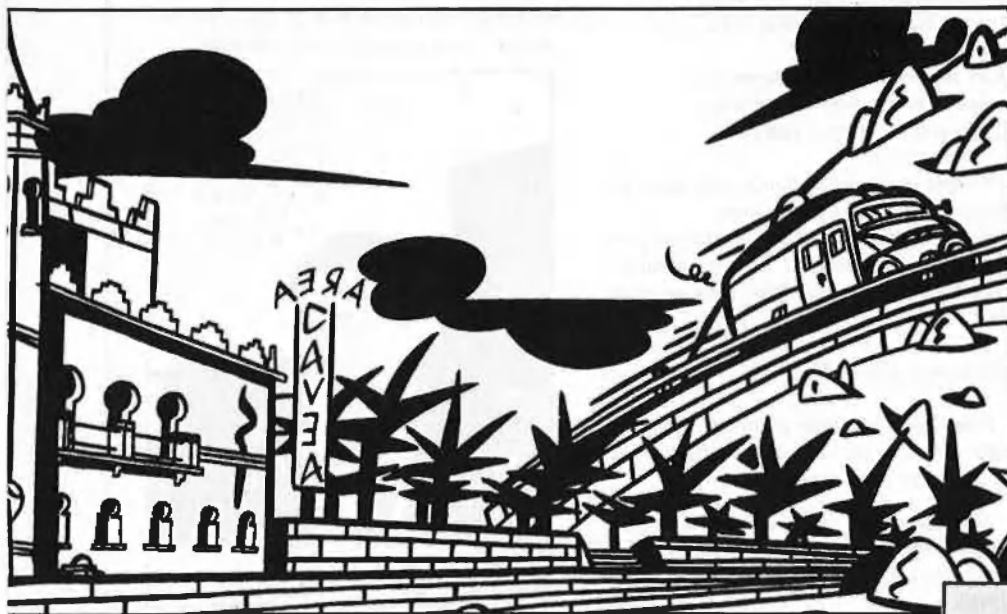

La llarga marxa del tebeo valencià

Mike Beltran, Sento, Micharmut, Daniel Torres... L'etiqueta valenciana els dona més inconvenients que avantatges pràctics, sense editorials ni cap suport seriós. Potser ja no ho esperen, ni ho necessiten. Se'ls considera allà on compta. Saben que valen i continuen aprenent.

E. Sòria

Havia passat ja el meridià de la dècada dels 70. Editora Valenciana, que havia omplert la nostra infantesa amb les vinyetes encantades de Sanchis, feia les últimes bocades i amb ella anava morint tota una concepció de la historieta; també, una artesanía. A Barcelona, mentrestant, una colla desbaratada d'enrotllats començava una altra cosa que tenia ben poc a veure amb els tebeos de Bruguera: *l'underground made in Rambles*. D'ací endavant, la història de la historieta mai més no seria la mateixa.

En aquell temps, doncs, aproximadament per l'any 78, es trobaren a les aules i els claustres de la valenciana facultat de Belles Arts Sento Llobell, Daniel Torres, Micharmut (encara Joan Bosch) i Miquel Calatayud. Tots ells volien fer historietes. Alguns encara no sabien què significava això, però ho aprendrien sobre la marxa. Fou també llavors que Mariscal se n'anà a Barcelona amb els seus deliciosos ninotets predisneyans i Horte-

lano amb les seues geometries i que Nacho Herrando s'inventà *Els tebeos del Cingle*, a mig camí de *Fritz the cat* i de Pumby, on publicarien Sento, Modest Gimeno i Micharmut. Un projecte tan innovador com impensable a València, destinat a una vida molt curta. Tant, que quan Daniel Torres acabà el seu original *Els tebeos* ja havien traspassat. Ara, en algun calaix, dorm el llarg somni dels justos.

Després, vindrien nous projectes, tots inconclusos, s'establiria una fluida i feliç relació amb Barcelona, Calatayud canviava el look de la ciutat a colp de portada a *Cartelera Turia*, apareixia gent nova, com Mike Beltran i la seua Cleopatra, amable i llargueruda, i darrere molts més, esperant el seu lloc al sol de les pàgines de *Vibora*, de *Cairo*, a *Complot* o als àlbums d'*Arrebato*, al recer de Norma o de Bruguera, en la sempre difícil eixida al mercat estranger, única possibilitat, ara per ara, de viure de l'ofici.

De Belles Arts a tot arreu

Sento ha publicat pràcticament a tot arreu: *Bésame mucho*, *Vibora*, *Cairo*, *Madriz*, *Arrebato*, *Complot*... Ara es troba entusiasmat amb un nou projecte, aquesta volta un setmanari amb sigles històriques: TBO, editat per Bruguera, gràcies als bons oficis del quasi omnipresent Joan Navarro i on també col·laboren, entre els valencians, Micharmut i Mike Beltran. Sento es reconeix influït pels tiristes clàssics americans, i també per molts francesos. «L'ofici d'historietista és complex. Cal tenir moltes coses en compte. El dibuix, l'anatomia, la perspectiva, el llenguatge narratiu, el ritme, la pàgina, els arguments. Tots hem après treballant-hi. I han après, no cal dir-ho. La historieta és un art popular, però digne, que cal treballar amb intel·ligència. Micharmut: *Cairo*, *Complot*, *Arrebato*, *TBO*, treball complementari en cartells i il·lustració. Reconeix dedicat-se professionalment a la historieta des de fa uns tres anys, tot i que en porta uns nou en l'assumpte. Va entrar-hi ple a parts iguals d'entusiasme i d'ignorància del que l'ofici significava. Ara que ja ho sap, l'entusiasme continua. Admirador dels artistes locals de *Pumby* i de *Jaimito* i també dels de Bruguera, se'n sent un continuador actualitzat. Enfront de la fascinació de la majoria

dels tiristes pel cinema, subratlla la importància de la literatura narrativa a l'hora de subministrar idees, embrions, suggeriments.

Daniel Torres se sap professional des de l'any 80. Potser el més traduït i el més conegut dels nostres dibuixants. Suposa que part del seu èxit es deu al fet que va assumir prompte la necessitat de treballar en la historieta amb dedicació exclusiva. A hores d'ara la seua activitat és ben canalit-

A l'esquerra, Micharmut. A la dreta, dalt, Sento, Baix, Daniel Torres. Uns punts de contacte, interessos similars... Més enllà, qualsevol etiqueta és una rêmora...

zada. Manté, a més, el seu entusiasme originari. La historieta és un llenguatge molt novedós i original. És pràcticament l'últim mitjà expressiu a desenvolupar-se, fora del vídeo o la televisió, i té algunes característiques molt avantatjoses: un pot fer-ho tot. El guió, els dibuixos, el traçat de personatges, l'ambient, els vestuaris. L'autor inventa i controla tot el procés creatiu. Per a Daniel, el còmic continua sent en bona part un continent inexplorat, i qui s'hi dedica és un aprenent constant de la bruixeria del tebeo.

Pobres i famosos

Carlos Ortín, un dels valors més joves, ens parla de la nova gent que s'incorpora al món de la historieta: entre els més coneguts hi ha Víctor Valero,

Ana Miralles i Ana Juan. Alguns han aconseguit ja un cert prestigi dins del reduït cercle dels entesos. No obstant això, encara es mantenen les dificultats a l'hora de publicar els seus dibuixos i, sobretot, a l'hora de viure'n. L'emigració a Barcelona o Madrid s'ha imposat en més d'un cas. **Carlos Ortín** aporta les notes més crítiques respecte a la situació dels dibuixants a València i el treball dels que ara comencen. «Ara hi ha un mal moment. Potser per un excés d'informació que no s'està digerint. Es fa un dibuix molt mimètic, uniformitzador. Hi ha molta gent nova, però es veu molt poc de treball personal. **Daniel Torres**, en canvi, constata un bon moment de la historieta. El problema no seria tant de desorientació com de dificultats a l'hora de professionalitzar-se. «En realitat, encara que puga semblar paradoxal, el que manca són dibuixants. És a dir, gent amb una dedicació completa a la historieta, que entren dins del món editorial. Ací hi hagué un llançament fortíssim a l'inici dels 80 amb tota mena de publicacions; el mercat es va inflar. Ara està més reposat. I, encara que el nombre de públic segueix augmentant, cal fer uns productes ben elaborats per consolidar-lo. I això requereix molt de temps.»

La publicació, per correu

Mentre València s'ha anat quedant sense indústria editorial, aquesta floració de dibuixants no deixa de ser inusual. Els interessats ho atribueixen a l'existència d'una tradició continua. Sempre hi ha hagut dibuixants a València, i de bons. Alguns d'ells se'n reconeixen hereus. A més, les aules de Belles Arts i Arts i Oficis, sempre superpoblades, n'han esdevingut un planter extraordinari. Tots els qui són han passat, tard o d'hora, per la plaça del Carme. Una cordial entesa amb la gent que es mou a Barcelona ha permès alguns de continuar treballant a casa. D'altres han hagut de marxar.

«La indústria valenciana —afirma Micharmut— no sabé transformar-se en la dècada dels 70. Ressagat i progressivament envellida, es resignà a morir. Barcelona ha estat molt més dinàmica i ha capitalitzat el món del tebeo». **Daniel Torres** recorda, potser amb nostàlgia, la quantitat de

projectes que s'hi intentà de tirar endavant. Es feien maquetes, es barallaven pressupostos amb xifres optimistes, massa optimistes, i la realitat s'imposava tercement una volta i una altra. **Carlos Ortín** busca una explicació més essencial a aquest estat de coses: «Senzillament: València no existeix», i malament, doncs, hi poden funcionar editorials. València no és més que una superfície que solament se sent atreta per *glamoroses* i sempre renovades novetats exteriors. Ni hi ha mites propis ni voluntat de crear-los, tampoc no hi ha la capacitat d'aixecar una indústria, com no hi ha suport oficial ni fires del còmic, ni res. A València poden haver-hi molts dibuixants o molts consumidors de tebeos, però consolidar una infraestructura, o un corrent, tenir un pes específic, això cau fora dels nostres límits. I potser té raó. **Micharmut** és més optimista, no ens nega el ser. «València editorialment es com Logronyo; només a nivell de consum té un pes relativament considerable». O Logronyo o no-res, com diu la dita.

Avui, a més de *Camacuc*, digna revista per a infants en català, que també ha hagut de passar els seus tràngols, només cal ressenyar *Marca Acme*, publicació incipient dels alumnes de Belles Arts i l'audaç intent d'*Arrebato*, filla d'un equip de fanàtics del còmic que deixaren de somiar en utòpiques revistes i apostaren pels àlbums. Al cap de dos anys i escaig i amb sis obres ben interessants al carrer, tres de les quals són de Micharmut, Sento i Miquel Calatayud, la continuïtat d'*Arrebato* és un misteri que no suscita excessives esperances.

No és estrany que els nostres dibuixants tinguin present el marc de l'estat o inclús l'europeu a l'hora de vendre el seu producte. Així, doncs, el correu, el telèfon o la variada gamma de jornades i fires del tebeo són els mitjans d'un intercanvi a distància.

Daniel Torres veu amb optimisme el procés de professionalització que s'ha produït a Barcelona. Un focus que tendeix, afortunadament, a l'expansió. Alhora el públic es professionalitza també. Comença a exigir revistes completes, amb informació, bones històries, etc. Un repte estimulant per a autors i editors.

Per a Micharmut, el problema més greu que troba la historieta al mercat de l'estat és el d'una arcaica distribu-

ció. Hi ha encara moltes zones d'ombra, on les publicacions no poden arribar. De retop, una bona part de l'estat té una cultura gràfica escassa, es fa una lectura empobridora del poc que arriba i resulta extremament difícil penetrar-hi. Arreu el tebeo és encara únicament un esplai per a xiquets o ni tan sols això, un mitjà desconegut. El públic adequat per al tipus d'història que es practica —particularment la valenciana—, que viu i somriu rere

tautiltza— que tampoc no són exclusives dels dibuixants valencians».

Fet i fet, cada terra fa sa guerra, i si els autors madrilenys, a publicacions subvencionades i una mica artificioses, resulten prou «pictòrics», els barcelonins, que arrisquen els duros, són prou més crítics i més aspres. A l'endemig, la frivolitat valenciana és constatable. Una estètica en el fons prou fallera, però actualitzada i presentable, que ens fa pensar que les fa-

Mike Beltran i una escena de «Cleopatra», una de les seues creacions més reeixides.

lles podrien ser una cosa viva i fins i tot hipermoderna. Per Sento, tot sigat dit, no ha quedat.

Per a **Daniel Torres** la comunitat entre els dibuixants valencians és només de fons, de gust per la ficció i de desimboltura. Aquestes afinitats, en tot cas no són producte d'un programa ni de cap voluntat d'escola. L'explicació, si és que el fenomen en té, és cosa de sociòlegs. «El problema de les etiquetes és que són jòquers que la gent usa per estalviar-se una valoració més profunda. Resulta empenyador —diu Daniel— trobar en una ressenya que en comptes d'un estudi o un acostament a l'obra diu únicament «Escola valenciana». A partir d'aquest punt, això no significa res. És més una rêmora que una hipotètica «denominació d'origen».

Els punts en comú, però, hi són. Tots senten que es troben al començament. Arribaran molt lluny i cada vegada en són més i vénen amb més facilitat a Barcelona, a França, a Suècia... Són, volen ser, professionals. Viuen a València, a Sagunt, a l'Horta, perquè hi van nàixer o els agrada. Miren cap a Barcelona, on tenen tants d'amics o cap a França, el Nord, on hi ha, ara per ara, els diners, el reconeixement. □

¿Escola valenciana?

No és estrany que aquest desembarcament constant d'històries valencianes a les platges editorials de Barcelona haja donat peu a deonominacions com la d'Escola valenciana que, més que res, empipen els interessats. «Hi ha alguns punts de conacte inevitables —opina Sento— sobretot rere una relació llarga i cordial. Interessos similars, un semblant gust per narrar, per barrejar gèneres, per la ironia, la caricatura, un cert sentit de l'humor intel·ligentment dosificat com a condiment. Unes característiques —pun-